

УВОБЕЊЕ НЕМАЧКОГ ЈЕЗИКА НА ВЕЛИКУ ШКОЛУ (1863—1905)

За разлику од Доситејевој Велике школе (1808—1813) и од Лицеја (1838—1863), где је немачки језик одмах уведен, у Уредби о оснивању Велике школе 1863. године немачки језик се не налази међу наставним предметима, иако је животна реалност Србију упућивала на Аустрију, па отуда и на немачки језик. У доба претварања Лицеја у Велику школу на Аустрију је отпадала готово цела српска робна размена. Даље, просветни радници и виши чиновници у Србији били су дуго времена Срби (и не само Срби) из Аустрије, тако да су културне и просветне везе, а и сви други облици утицаја долазили отуда. Не би могло да се тврди да је та зависност била мала, али она никада није била апсолутна. С те стране посматрано, изостављање немачког језика као предмета на Великој школи нема ваљаног образложења.

Разлоге за изостављање немачког језика треба потражити на другој страни. Лицеј је створио прве генерације интелектуалаца из Србије, који су се енергично и са променљивим успехом супротстављали утицајима из Аустрије, па и људима из Аустрије,¹ а ти утицаји су долазили као пратећа појава уз трговачке и политичке односе, а и уз културне и просветне везе, па

и преко људи запослених у Србији или преко наших стипендиста у Аустрији. Сматрало се исто тако да тај непожељни утицај долази или може да дође, и преко језика, па су, уз остале, и неки просветни радници упозоравали да преко учења језика постоји опасност од Немаца и од понемчавања.

Изразе тог негодовања налазимо забележене разним поводима у нашим часописима и књигама тог времена. На пример: М. Ђ. Милићевић је поводом укидања немачког језика у четвртој разреду београдске основне школе (укинута је 1856—7. шк. године) написао, готово са осећањем олакшања: „Ето тако се прекиде служба германисању...“²

Или други пример. Поводом Предлога закона о уређењу Велике школе (ПНо 314 од 13. јула 1868), у концепту ректорског писма министарству просвете и црквених дела, наводи се да се страни језици (енглески, немачки, француски и италијански) предлажу ради упознавања тих књижевности, а „осим тога да поједини учећи више језика виде, да је немачки језик *in situ* међу европским језицима по својој фразеологији, развитку стила а често и слагању речи, те да се једном наши књи-

жевници опросте његова господства над нашим књижевним језиком, које нам је очито на штету“.³ Сигурно је да је став ректора имао одређеног утицаја на средину у којој је радио и у којој се кретао, као и да је одражавао мишљење бар дела те средине.

Још искључивији су били Јован Миодраговић и Момчило Иванић у рецензији Граматике немачког језика од Ст. Чутурила и Немачке ведбаонице од Вл. Малине. Јован Миодраговић каже: „Биће познато и Главном Просветном Савету и свима нама како немачка култура и немачки језик потискује наш елемент све више и прети му, да с временом с њим не буде оно исто што је с њим било на Елби и око реке Шпреве? ... И кроз пет деценија, кроз један век, два, шта може бити од нашег народног елемента? Да ми не стигнемо Лужичане?“ И сматра да „би било у интересу нашем, националном, кад би ми, из свих наших програма школских избрисали овај језик па га заменили другим којим, мање опасним“.⁴

М. Иванић наводи: „... по мојем најдубљем уверењу, патриотска нам дужност налаже да радимо на том, да имамо све мање и мање интелигенције која „говори немачки“. За француски језик то не важи, јер од Француза не прети опасност.“⁵

Ј. Миодраговић и М. Иванић нису изнели само своја приватна мишљења. Обојица су били угледни просветни радници, бавили су се и политиком (Иванић је био народни посланик), тако да је њихово мишљење било део јавног мњења и свакако став дела утицајних људи из просвете.

Наведена мишљења показују да је отпор против немачког језика био захватио кругове који су имали, и могли да имају утицаја на формирање просветне политике у Србији у време оснивања Велике школе, и да то не треба да се заборави приликом процењивања узрока који су довели до тога да немачки језик не буде међу наставним предметима Велике школе.

У разлоге за укидање немачког језика, одн. у разлоге да се не уведе немачки језик на Велику школу, треба свакако убројати и лоша искуства која су Лицеј и Лицејска настава имали са последњим предавачем немачког језика, Антонијем Шуљ-

цеом,⁶ који није знао добро српски па је у настави долазило до неприлика које је Велика школа хтела да избегне.

Било је, наравно, и оних који су пре-наглашено радили на ширењу немачког утицаја. Најочитији пример за то јесте преузимање аустријског закона о вишем течајном испиту, где је страни језик, то ће рећи и немачки, добио статус као да је национални језик у Србији, а српски као да је страни језик. Наиме, по том закону кандидат који не положи страни језик (а полагао се први), одбија се на годину дана, а кандидат који не положи српски, одбија се на три месеца. У аустријском закону ситуација је била нормална за Аустрију: на годину дана одбијао се кандидат који не положи немачки језик, а на три месеца ко не положи страни језик. Закон је, дакле, преузет у најбуквалнијем виду. То је у Србији изазвало буру негодовања.⁷

Међутим, било је и чисто школских разлога за увођење немачког језика на Велику школу, и било је људи који су се залагали да се немачки предаје на једном вишем, да кажемо универзитетском нивоу, као научни предмет, и такву су наставу желели. Таква стремљења нису никада престајала уз сва могућа одуговлачења и евентуална одступања.

У време оснивања Велике школе преовладало је мишљење да се немачки не уведе, а настојања за увођењем настављена су двојачко: акцијом саме Велике школе и приватном иницијативом.

Постоји неколико званичних предлога за увођење немачког језика на Велику школу. Први помен налази се у предлогу „Пројекта за устројење универзитета кнежевине Србије“ који је Велика школа дала 11. јула 1863. године.⁸ У § 6. тога Пројекта наводи се и немачки језик.

Даље, у предлогу Закона за уређење Велике школе, из 1868. године, у тачки 4. наводе се „новији језици: енглески, немачки, француски и италијански“.⁹ О том предлогу је већ било речи.

И на крају, у Изменама и допунама Закона о Великој школи (Указ Но 6346 од 20. децембра 1873) у § 9. стоји да ће „за учење страних језика министар просвете у договору са академијским саветом, поставити према потреби особите наставни-

ке“.¹⁰ Овом одлуком је створена могућност за увођење немачког језика на Велику школу, иако ће проћи још доста времена док се то и не оствари. Свакако да је та одлука навела Академијски савет Велике школе да 1884. године предложи да се као државни стипендиста пошаље на специјализацију један кандидат за „германску литературу са немачким језиком“.¹¹ Тај предлог је четири године касније поновљен (Бр. 461 од 29. септембра 1888), али сада за три стипендије „за учење германске и романске филологије“. Министарство је са листе од 33 кандидата изабрало само 15 и ту није био нико за немачки језик.¹²

Најзад је и ректор у свом писму министру (Бр. 626 од 7. октобра 1891), позивајући се на седницу савета, навео „да би веома корисно било по ученике Велике школе кад би имали прилике изучавати живе туђе језике, а нарочито руски и немачки које би предмете имали предавати наставници у рангу учитеља“.³ Тиме што је дат ранг „учитеља“ одређен је и ниво предавања. Вероватно да су овде званична и приватна иницијатива, око увођења немачког језика на Великој школи, деловали координирано, тако да је ово био увод за почетак наставе немачког језика и за пријем Хермана Резнера, који се у нашој стручној литератури о настави немачког језика помиње као „учитељ протестантске основне школе“.

Још у два маха било је речи о реорганизовању Велике школе, па је поменут и немачки језик, и то 1896. када су поред катедара основани и семинари, па и семинар за немачки језик и књижевност. Немачки је тада постао стручни предмет,¹⁴ и то је значило крај наставе Хермана Резнера. И најзад Уредба Филозофског факултета (ПБр. 6490 од 30. септембра 1900) у чл. 2, под тачком 25, наводи немачки језик и књижевност. У чл. 8. Уредбе побројане су „стручне групе предмета“, и X група има ове предмете:

- а. нем. језик и књижевност; теорија књижевности,
- б. срп. језик, српска књижевност,
- в. логика, психологија, ист. филозофије, педагогика.¹⁵

Тако је немачки језик са књижевношћу коначно уведен на Велику школу као

стручни предмет. После тога је за хоноларног предавача дошао Владимир Малина.

Приватна иницијатива за увођење немачког језика ишла је независно и упоредо са законским и званичним решењима. Носиоци те иницијативе били су појединци, по народности Немци који су живели у Србији. Било их је у то време прилично, и долазили су у Србију разним поводима. Један од разлога били су и повољнији услови зараде а знатно нижи трошкови живота.

На самом почетку прве године рада Велике школе, 22. октобра 1863. године, министарству просвете упутио је молбу Карл Цапф, тражећи да му се допусти да предаје немачки оним студентима који то хоће. Министар је молбу упутио академијском савету и савет је одбија из разлога што Цапф не зна добро српски језик, и „да би се избегле могуће велике неприлике које су се до сад на предавањима немачког језика на постојавшем Лицеју често догађале“ савет предлаже да се предавање немачког језика одложи.¹⁶ Цапф је тражио да под истим условима предаје и енглески језик.

Следећи који се понудио да приватно предаје немачки на Великој школи био је Михаило Розен, помоћник библиотекара и 'докторанд медицине'. Розен предлаже да се у првом семестру предаје синтакса немачког језика а у осталим семестрима историја немачке књижевности од четвртог века до најновијег времена. Тражи да му се допусти да предаје на немачком језику. Академијски савет најпре одбија молбу због тога што Розен није приложио доказ о квалификацијама, а касније, када је то учинио, зато што није студирао оно што жели да предаје. И други, прави разлог за одбијање његове молбе јесте то што не зна добро српски језик и „да не би било повода неприликама које би од несавршенога знања српског језика могле настати а којих је већ у нашој школи било“.¹⁷

Трећи кандидат од којег полази иницијатива за наставу немачког језика на Великој школи јесте Херман Јозефовић, по народности Немац, преводилац у министарству иностраних дела, правник по струци, родом из Пруске, од 1888. године

српски поданик. Први пут се јавио почетком 1888. године, али је био одбијен. Поново се јавио 1889. и поново био одбијен.¹⁸ Трећи пут га је академијски савет предложио министру (Бр. 1176 од 31. децембра 1892), али је министарство тај предмет одложило у архиву без одговора.¹⁹ И последњи његов покушај да уопште предаје немачки је молба да предаје у средњој школи. Ни на тај допис није добио одговор.²⁰

Следећи кандидат био је Херман Резнер (Hermann Reinhold Gustav Rösner). Код нас се свуда води као Резнер.²¹ Сврха његовог доласка у Србију и бављења у Београду није потпуно јасна. Рођен је 1864. године у Прусској, завршио је грађанску школу, а приватно је положио испит у учитељској школи у Кенингсбергу (Калининград) и ту положио и државни испит за учитеља. Био је службеник немачког посланства у Београду, тумач, учитељ језика код Александра I Обреновића и учитељ у евангелистичкој, тј. немачкој основној школи. По документима није могло да се утврди шта му је било основно а шта успутно занимање. Посредан закључак је да му је основно занимање било место службеника у немачком посланству.

Резнер је у Србију и Београд дошао вероватно најкасније 1889. године јер је већ 1890. хтео да напусти учитељско место у немачкој школи и тражио од нашег министарства просвете дозволу да отвори пансионат.²² Одобрење је добио, али пансионат ипак није отворио. Немачку школу је напустио 15. новембра 1890, а тек 14. маја 1891. године тражио је да буде постављен за учитеља немачког језика на Велику школу или у неку средњу школу. Главни Просветни Савет није му признао квалификацију да предаје у средњим школама док не положи испит из српског и немачког језика (седница Савета од 29. маја 1891). Министар посредно препоручује Резнера јер упућује његову молбу ректору, уз напомену да Главни Просветни Савет није надлежан да решава о предавачима на Великој школи. Министар напомиње да треба имати на уму практичне користи за студенте од обучавања у „немачком језику и литератури“. Ректор извештава министра (Бр. 624 од 29. октобра 1891) да се Резнеру може поверити да као учитељ предаје „само немачки језик на Великој школи“.

Ту се види разлика у схватању шта Резнер треба да предаје: министар сматра да треба да предаје „немачки језик и литературу“, а Велика школа сматра „само немачки језик“. Та разлика у схватању имаће значаја за даљи Резнеров рад на Великој школи.

Могуће је да је изванредан утицај при Резнеровом запошљавању на Великој школи имала чињеница што је био учитељ језика Александру I Обреновићу. Резнер је постављен 1. новембра 1891 (ПБр. 16980).²³ Министар је тражио да се повремено контролише шта и како ради и да му се препоручи да „зарад потпунијег успеха у повереном му предмету, своје ученике, према њиховој спреми, подели у две или три категорије, и да за своја предавања узме недељно девет до дванаест часова“. И овде, као раније на Лицеју, предлаже се подела студентата према стварном знању језика а не према годинама студија. Резнер је тако и поступио.

Први, и једини, извештај о Резнеровом раду (Бр. 214 од 12. маја 1892) сачуван је и дат је заједно са оценом о раду наставника руског језика. Тај извештај гласи:

„Г. Херман Резнер почео је своја предавања из немачког језика око половине децембра пр. год. са седам часова недељно. Он је своје слушаоце поделио у два курса: први курс за почетнике, а други за увежбаније ученике. У првом курсу објашњавао је граматичка, ортографска и језикословна правила и то искључиво на одломцима из прозе и лако разумљиве поезије, од којих су се неки одломци учили и на памет. У кратко је у предавању прелазео и потребне биографије, а с времена на време била су и вежбања у диктату.

У другом курсу предавао је такође песме и комаде из прозе али је овде више обраћао пажњу на историју литературе у њеним епохама и главним представницима, као и на грађење ставова и вештину конверзирања.

Као материјал за предавање у оба курса употребљавао је увек узорите комаде немачких списатеља.

Према труду и послу... може се с пуним правом рећи да ће настава у руском и немачком језику на Вел. школи имати сигурна успеха и много ће користити сви-

ма онима ученицима, који су се вољно прихватили да усаврше своје знање у једном од ова два језика, а још више што ће се упознати са богатом руском и немачком литературом“.²⁴ Дакле, предавана је и литература.

Каснијих извештаја нема у Архиву Србије, тако да не знамо да ли је Резнер наставио са таквим радом и са таквим успехом. У сваком случају ректор је високо оценио његов рад.

Programm

Der deutsche Sprachunterricht in der I. Klasse der Vorschule...
 Der deutsche Sprachunterricht in der II. Klasse der Vorschule...
 Der deutsche Sprachunterricht in der III. Klasse der Vorschule...
 Der deutsche Sprachunterricht in der IV. Klasse der Vorschule...
 Der deutsche Sprachunterricht in der V. Klasse der Vorschule...
 Der deutsche Sprachunterricht in der VI. Klasse der Vorschule...
 Der deutsche Sprachunterricht in der VII. Klasse der Vorschule...
 Der deutsche Sprachunterricht in der VIII. Klasse der Vorschule...
 Der deutsche Sprachunterricht in der IX. Klasse der Vorschule...
 Der deutsche Sprachunterricht in der X. Klasse der Vorschule...

Hermann Rösner: Programm und Stundenplan

Резнер је написао програм по којем ће водити наставу на Великој школи. Ту је описан садржај и ток наставе и углавном се слаже са ректоровим извештајем. Предвидео је да предаје на немачком језику, а да се служи српским само ако нешто није јасно. Први течај (за почетнике) траје годину дана, и за то време треба да се студенти оспособе да следеће две године прате други течај. Тако би се немачки предавао три године (а настава на Великој школи је трајала четири године). На првом течају ради се граматика, ортографија, усавршавање у говору, преводи у оба смера,

диктат, препричавање и анализа текстова. У другом течају повремено се ради анализа тежих текстова, а прво место у настави заузимају вежбе у конверзацији, препричавању и анализа литерарних текстова, читање и обрада класичних дела немачке књижевности од Клопштока па до савремених писаца.²⁵

Резнеру је Велика школа 1891. године признала квалификацију да предаје „само немачки језик“ а министар је у свом до-

dem Sprachunterricht...
 Die deutsche Sprache...
 Die deutsche Sprache...
 Die deutsche Sprache...
 Die deutsche Sprache...
 Die deutsche Sprache...
 Die deutsche Sprache...
 Die deutsche Sprache...
 Die deutsche Sprache...
 Die deutsche Sprache...

I. Kursus (Vorschule)

Montag, Dienstag, Donnerstag, Freitag.
 9-10, 10-11, 9-10, 10-11.

II. Kursus (Fortgeschritten)

Montag, Dienstag, Donnerstag, Freitag.
 10-11, 9-10, 10-11, 9-10.

Hermann Rösner

Херманн Резнер: Програм и распоред часова

пису навео да треба да предаје „немачки језик и књижевност“, што је Резнер и чинио и то се види из ректоровог извештаја и из Резнеровог програма. Ово напомињемо због тога што ће Резнер 1897. године добити отказ управо због такве одлуке Велике школе из 1891. године, јер према новој Уредби уз „немачки језик иде и немачка литература а за наставу тог предмета г. Резнер није добио надлежне квалификације“ од Велике школе. Резнер је разрешен крајем јуна 1897. године²⁶ па је прешао на Војну академију и тамо био од 3. октобра 1897. до 11. новембра 1903. го-

дине.²⁷ Војна академија је Резнера водила као „драгомана и чиновника посланства у пензији“. И овај податак упућује на то да је Резнерово основно занимање било „чиновник посланства“.

Према расположивим подацима Резнер је у Србији био и 1904. године, јер је тада, поводом ликвидације Берлицове школе, било упућено једно писмо (пуномоћ) на „драгомана немачког конзулата господина Реснера“.²⁸

Резнер је на Великој школи предавао од децембра 1891. до краја јуна 1897. године, дакле скоро шест школских година. Осим ректорског извештаја и Резнеровог програма постоји успутна забелешка Милоша Тривунца, где он у својим ђачким сећањима на свог професора Богдана Поповића помиње да су за стране језике на Великој школи, у време када је он студирао, постојали лекторати и да је немачки предавао „учитељ протестантске школе“.²⁹ Једном је и Хенрик Лилер поменуо постојање лектората и незадовољан статусом страних језика на Великој школи навео да немачки предаје један „Volksschullehrer“.³⁰ Али ни један ни други нису навели каква је та настава била.

Сигурно је да Резнерова настава није била на универзитетском нивоу. То се није очекивало. Међутим, без ваљаних разлога не могу да се обеснаже ректоров извештај и Резнеров програм, па у оцени Резнерове наставе треба остати на томе шта та два документа наводе. Штега је што немамо података о томе колико је студената слушало немачки, па не може да се одреди значај те наставе.

Отпуштањем Резнера „отворено је место наставника немачког језика и књижевности“³¹ на Великој школи. То је за Велику школу била обавеза да место попуни, па ћемо и то укратко описати.

На почетку школске године, 8. септембра 1897. ректор се обратио министру (Бр. 1337) тражећи да „нареди шта треба“ да би се попуниле катедре, између осталих и немачка, тј. да се распише конкурс за „учитеља или хонорарног професора“. Министар предлаже Савету Велике школе да поставе лица „која би до коначног попуњавања тих катедара могла вршити наставнички посао за поменуте предмете“. После

тога је ректор известио министра (Бр. 2295 од 17. новембра 1897) да ни један од кандидата за немачки језик — Стеван Предић и Владимир Малина — није добио потребан број гласова, а и не може да се постави ни једно лице „док се г. Рибникар, државни питомац, не врати из Немачке“. Реч је о Владиславу Рибникару, оснивачу „Политике“. Ректор је још једном тражио да се распише конкурс (Бр. 2486 од 16. децембра 1897), али је министар то одбио и тражио привремено решење до Рибникаровог повратка (ПБр. 21361 од 30. децембра 1897). Захтев за конкурс поновљен је 1898, али министар није одобрио.³²

Владислав Рибникар био је послат у Немачку да се припреми за предавача немачког језика на Великој школи. Иницијатива је потекла од Рибникара, и преписка између њега и министарства око стипендирања на страни не почиње стипендијом за немачки језик и за неки универзитет у Немачкој, него стипендијом за студије на Сорбони. Пођимо редом.

Владислав Рибникар (1871—1914) рођен је у Трстенику и ту је завршио основну школу. Нижу гимназију завршио је у Јагодини (Светозареву), а вишу гимназију и филозофски факултет у Београду. Погинуо је на почетку рата против Аустро-Угарске 1914. године.³³ На факултету био је један од најбољих, ако не и најбољи студент у својој генерацији. Велику школу завршио је школске 1891—2. године на историјско-филолошком одсеку. У току студија израдио је три теме које су биле награђене.³⁴ Године 1892. уписао се на Сорбону (Faculté des Lettres) и 23. јула 1893. године тражио је од министарства трогодишњу стипендију да би могао да заврши студије у Паризу. Министарство просвете му одобрава стипендију од 1. децембра 1893. до краја августа 1895. године, до када Рибникар треба да положи „лиценцијатски испит из наука које изучава“.³⁵ Рибникар је на то пристао и потписао обавезу. Тај факултет је и завршио.

Рибникар се поново јавио министарству 18. новембра 1896. тражећи стипендију за студиј немачког језика и књижевности на неком „озбиљном факултету у Немачкој“³⁶ (ПБр. 27173), напомињући да немамо професора за немачки језик на Великој школи. Стипендија му је одобрена у износу

2.500 динара годишње у трајању од три године. Треба сматрати да је Рибникар отишао јануара 1897. године јер му је тада одобрено 200 динара за путне трошкове. Стипендија му је, када се изузму нека за- кашњења, исплаћивана редовито. Рибни- кар је 29. децембра 1899, непосредно пред крај стипендије, тражио да му министар- ство подмири трошкове за докторат (за таксу, штампање, промоцију и диплому, укупно 962 динара у злату). То му је ис- плаћено. Докторат је требало да полаже

провери шта је Рибникар урадио на уни- верзитету. Према извештају посланика Рибникар је редовно уплаћивао за семе- стре али „таксу за испит још није положио а, како чујем, он је већ предао своју тезу на преглед дотичном професору“. Посла- ник се званично „известио у благајници овдашњег универзитета“, а његов одговор министру писан је 10. маја 1900. године.³⁸ То је последње помињање Владислава Ри- бникара у архиву министарства просвете. Рибникар је укупно био стипендиста че- тири године и девет месеци (годину и де- вет месеци у Паризу и три године у Бер- лину). Стипендија у Берлину била је на- менска.³⁹ А пошто Рибникар није дошао ни после предвиђеног рока, министарство про- свете је 1903. године послало Милоша Три- вунца у Лајпциг да се припреми за наста- ву немачког језика на Великој школи.⁴⁰

Да би били начисто са Рибникаревим студирањем у Берлину и докторатом о ко- јем је било речи, замолили смо нашу ам- басаду у Берлину да се о томе распита код надлежних органа у Немачкој демократ- ској републици. У писму којег је 7. маја 1981. године Министарство за високе и стручне школе ДДР послало Амбасади СФРЈ, наведена је, поред податка да се име Владислава Рибникара не појављује у евиденцији коју о свим дисертацијама води Универзитетска библиотека, и ова ре- ченица: »Abgangszeugnisse sind nicht vor- handen, es erfolgte zweimal Löschung wegen Unfleiß« (Не постоје завршна сведочан- ства, два пута је губио статус због „немар- љивости“). Према том писму Рибникар је имао статус студента до 3. 7. 1902. године,⁴¹ али је још извесно време остао у Немачкој.

Толико о Владиславу Рибникару као кандидату за предавача немачког језика на Великој школи.

Дакле, у време када је Резнер отпу- штен, Рибникар је већ био стипендиста и на њега се рачунало. Велика школа је и поред тога инсистирала да се постави неко да води наставу немачког језика до Рибни- каревог повратка. Видели смо да није у- спео покушај са Стеваном Предићем и Владимиром Малином. Ректор је поново тражио (ПБр. 1414 од 17. јануара 1898) да се привремено постави Владимир Малина.⁴² Тај захтев је поновљен септембра 1898. го- дине, а септембра 1899. предложени су Бу-

MINISTERRAT DER DEUTSCHEN DEMOKRATISCHEN REPUBLIK
Ministerium für Hoch- und Fachschulwesen

Notachakt der GMDJ im der DDR
Hr. Sekretär
Gemeinsam Mark Zurovao
100 0 0 1 4 0
2. Wirtschaftsbüro 26

27. Mai 1981

Der Brief an den Minister vom 11. 5. 1981

Beleg

Sehr geehrte Genossin Zurovao!

Die Humboldt-Universität zu Berlin hat aufgrund der von Ihnen mit Brief vom 16. März 1981 vorgegebenen Fragen zu Dr. Vindislav Ribnikar eine Prüfung veranlaßt, in deren Ergebnis folgende An- gaben vorliegen:

V. Ribnikar war zu der philologischen Fakultät immatrikuliert:
Album Nr. 3785/87 vom 11. 5. 1897 - 3. 7. 1902
Album Nr. 4436/91 vom 4. 6. 1901 - 3. 7. 1902

Abgangszeugnisse sind nicht vorhanden, es erfolgte zweimal Löschung wegen "Unfleiß".

Eine Promotion ist leider nicht zu ermitteln. Laut Auskunft der Universitätsbibliothekstelle der Universitätsbibliothek, die einen alphabetischen Katalog über akademische Dissertationen führt, er- scheint V. Ribnikar dort nicht.
Sollten Sie an einer Fotokopie der Immatrikulationsdaten interessiert sein, inessen Sie es uns, bitte, mitteilen.

Mit sozialistischem Gruß

Leute
Abteilungsleiter

Briefkopf der DDR

Telegraphenamt

Postfach 100 0 0 1 4 0

Нови подаци о студију Владислава Рибникара Die neuen Angaben über das Studium von Vla- dislav Ribnikar

код професора Е. Шмита,³⁷ али је Шмит у то време био одсутан, уређивао је Гегеов музеј у Вајмару. Рибникар у свом писму министру није навео тему доктората а то се по документима министарства просвете у Београду и факултета у Берлину није могло да утврди. Рибникар се још једном обратио министарству (22. фебруара 1900) тражећи да му се продужи стипендија „до испита“. Министар није одобрио продужење стипендије него је уместо тога тражио од нашег посланика у Берлину да

ра Димић и Владимир Малина.⁴³ Тај предлог је поновљен 23. марта 1901. године. Један конкурс је расписан 1900. године и јавили су се Хенрик Лилер, професор из Ниша⁴⁴ и др Јосиф Флоршиц, професор из Загреба.⁴⁵ Лилер је одустао јер је примљен у Војну академију, а Велика школа је Флоршица предложила за редовног професора. Међутим, он је крајем године јавио да из породичних разлога не може да дође и да преузме наставу на Великој школи. Најзад је 20. септембра 1901. (ПБр. 11074) министар поставио Владимира Малину са 1. октобром 1901. године „за хонорарног наставника немачког језика са литературом на Великој школи“ и то на основу одлуке министарског савета (седница од 15. септембра 1901. године).⁴⁶

Конкурси су обнављани сваке године док је Малина био хонорарни наставник, па су се тако концем 1902. поред Малине јавили Рудолф Бикловић, професор из Пожаревца, и др Иван Кикерец, професор из Загреба. Савет Филозофског факултета није прихватио ни једног кандидата, и предлаже (16. јануара 1903) да се Милошу Тривунцу да одсуство „да оде у иностранство и нарочито се спреми за наставника за немачки језик и књижевност“. Министар то одобрава маја месеца 1903. године.⁴⁷ Тривунац је отишао и припремио се за намењену дужност. Дотле је наставу водио Владимир Малина. На седници 6. новембра 1904. године једногласно је примљен Милош Тривунац за доцента за немачки језик и књижевност а постављен је 31. децембра 1904. године, када је разрешен Владимир Малина.⁴⁸

Владимир Малина био је на Великој школи од 1. октобра 1901. до 31. децембра 1904. године. По народности био је Чех. Не знамо када је и где рођен. У Прагу је 1866. завршио Виши педагогијум, а 1868. филозофски и богословски факултет, па је затим као славенски стипендиста био у Петровграду (Лењинграду) око осам година и тамо положио професорске испите из немачког (1871), латинског и грчког (1875), а 1877. добио је орден Св. Станислава. У Србији се први пут помиње 1880, када је постављен за професора у ваљевску полугимназију. Због ширења алармантних вести и арогантног држања с тиме у вези, кажњен је затвором и отпуштен из слу-

жбе. Поново је примљен и службовао је у Београду и Зајечару и у међувремену давао оставку и поново постављан. Године 1898. конкурисао је на Велику школу за предавача за латински језик, али није био примљен. За време I светског рата није се повукао са српском војском него је остао у окупираном Београду и ту 1917. године умро.⁴⁹ Владимир Малина је написао уџбенике немачког језика за прву, другу и трећу годину учења (у свему пет уџбеника) и немачку граматику (у три верзије). Његови средњошколски уџбеници укупно су се појавили у двадесет издања. Поред тога написао је и латинску граматику, већи број стручних и полемичких чланака као и неколико опширних рецензија уџбеника немачког и латинског језика.

Сачувани су програми по којима је Владимир Малина предавао на Великој школи за школске године 1902/3, 1903/4. и 1904/5, а за 1901/2. програм за немачки језик није могао да се унесе у „Преглед предавања“ јер је „Преглед“ штампан пре него што је Вл. Малина постављен на Велику школу. Може се претпоставити да се програм и за ту годину није битно разликовао од програма за остале године, о којима постоји писани траг.

Немачки језик је тада био у саставу „Семинара за Немачки и француски језик и књижевност и за Теорију књижевности“, а чланови су били: Богдан Поповић, редовни професор, предавао француски језик и књижевност; Јован Скерлић, доцент, предавао француски језик и књижевност и теорију књижевности, и Владимир Малина, хонорарни наставник немачког језика, предавао немачки језик и књижевност. Састав семинара остао је исти цело време док је Малина био на Великој школи. Исти је био и распоред предавања за поједине предаваче.

Програм за 1902/3. шк. годину гласи:⁵⁰

	часа	недељно
— историја немачке књижевности новог доба		3
— морфологија и синтакса на ист. основи		3
— семинар (превођење и тумачење текста)		2

Програм за 1903/4. шк. годину је нешто опширнији:⁵¹

а. *Из немачке књижевности:*

- у I полугодишту: литерарни производи од најстаријег времена до 1300. године;
- у II полугодишту: литерарни производи од 1300. до 1624. год.

б. *Из историјске граматике:*

- у I полугодишту: Историја фонетике. Физиологија гласа. Историјски развитак германских вокала и дифтонга.
Из морфологије: именичка и придевска промена на историјској основи.
Из синтаксе: проста реченица и њени главни и споредни делови.
- у II полугодишту:
Из фонетике: германски консонантски систем, гласовно померање, геминација сугласника, граматичка размена сугласника, метатеза сугласника, и др.
Из морфологије: Прономина и нумералиа и њихова промена.
Из синтаксе: значење врста речи и облика речи у реченици.

в. *Семинар:*

- у I полугодишту: Превођење са старонемачког на новонемачки језик текстова из IX и XI века са граматичким и стварним тумачењем (један час недељно),
Читање текстова из нове литературе с граматичким и стилистичким вежбањима (два часа недељно),
- у II полугодишту: Превођење и тумачење текстова IX, X и XI века (један час недељно),
Тумачење Шилерових балада с граматичким и стилистичким вежбањима (два часа нед.).

Програм за 1904/5. шк. годину:⁵²

- историја нем. књижевности (од 1624. до 1748), 3 часа,
- синтакса сложене реченице, 1 час,
- подела и флексија германских глагола, 1 час,
- физиологија гласа, историјски развитак вокала и дифтонга и њихова промена; један час,
- семинар: тумачење текстова; три часа.

У другом полугодишту, већ од 1. јануара 1905. године наставу је преузео Милош Тривунац.

Из ових програма се види:

1. да је књижевност предавана по циклусима,
2. да су семинарска вежбања, бар према програму за 1903/4. шк. годину, само делимично била усаглашена са предавањима из књижевности и да су књижевна дела служила и за граматичка вежбања,
3. да је граматичка настава била више наглашена и детаљније описана, па вероватно тако и спровођена.

Ипак, тај програм је и поред наглашених граматичких партија, и уз сву критичност према Малини, био озбиљан увод у универзитетску наставу и оно што је следило после Малине, поред личне ноте, истакло је више наставу књижевности а смањило наставу језика.

Иначе, стручној спреми Владимира Малине нема шта да се приговори (за ранг који му је дат на факултету). Завршио је филозофски факултет, испологао професорске испите из три језика, написао неколико средњошколских уџбеника за немачки и један за латински језик, добро је познавао историјску граматичку немачког језика и упуштао се у расправе из те области, знао је класичне језике а и немачку књижевност; својевремено је био понудио уџбеник немачке књижевности за средње школе, али није хтео да поступи по примедбама рецензената па тај уџбеник није штампан.⁵³

Међутим, Малина је све своје опште и стручно образовање потчињавао свом по-

лемичком темпераменту и то му је доста сметало. Програм из немачког језика и књижевности био је сигурно остварен јер Богдан Поповић не би дозволио да се у његовом семинару не предаје оно што је званично објављено као програм, а с друге стране, ни Малина то не би дозволио, поготово што са Богданом Поповићем који је био шеф катедре, није добро стајао, врло вероватно својом кривицом.

Закључак:

Наставу немачког језика и књижевности на Великој школи започео је Херман Резнер. Та настава (од децембра 1891. до

краја јуна 1897) по много чему није била на универзитетском нивоу него је била наставак средњошколске наставе.

На наставу коју је водио Владимир Малина може са пуно поверења да се гледа као на наставу врло блиску универзитетској. Малина се више бавио језиком него књижевношћу, имао је широко језичко образовање и то му је помагало да се ауторитативно упушта у историјску и компаративну граматику, можда више и дубље него што је тадашњој факултетској настави немачког језика било од користи.

Велика школа је постојала 42 године а немачки језик и књижевност предавани су укупно непуних девет година.

НАПОМЕНЕ

¹ Вл. Карић: Тројовање и класичарска наезда на Србију, Београд 1893, стр. 42. Карић ту употребљава израз „пречанска котерија“. Ту, по нашем мишљењу, има сувише страначког жара.

² М. Ђ. Милићевић: Школе у Србији од почетка овог века до краја 1867. године, Београд 1868, стр. 10.

³ А. С. (Архив Србије): Велика школа 1868, 17.

⁴ Записник 348. Састанка Главног Просветног Савета од 2. септембра 1887. Просветни Гласник 1887, стр. 789.

⁵ Просветни Гласник 1887, стр. 792.

⁶ Велика школа је одбијала оне кандидате за предаваче немачког језика у чије знање српског језика је сумњала, наводећи да жели да се избегну „неприлике којих је због тога било на Лицеју“ (А. С. VIII—1520 Мин. проев. 1863, и VII—1331 Мин. проев. 1866).

⁷ М. Живковић: Живи језик на испиту зрелости, Наставник 1890, стр. 401—405.

⁸ А. С. XI—182 Мин. проев. 1875, Бр. 125 од 11. септембра 1863.

⁹ А. С. Велика школа 1868, 17.

¹⁰ А. С. XI—182 Мин. проев. 1875.

¹¹ А. С. Велика школа 1884, 15.

¹² А. С. X—110 Мин. проев. 1891. Министарство је за ове стипендије расписало конкурс (П.Н.О 10514 од 3. октобра 1888) и први услов за питомце био је „да је Србин православне вере“. По овоме се види да лаички елемент није потпуно преовладао у Србији како је то изгледало у току и непосредно после устанака када је ступио у први план, и друго, да је црква нацију сужавала у своје оквире.

¹³ А. С. Велика школа 1891, 175.

¹⁴ П.Бр. 29603 од 21. децембра 1896. Просветни Гласник 1897, стр. 2—5.

¹⁵ А. С. XIII—17 Мин. проев. 1904.

¹⁶ А. С. VIII—1520 Мин. проев. 1863, и VIII—1514 Мин. проев. 1863.

¹⁷ А. С. VII—1331 Мин. проев. 1866, и Велика школа 1866, 47. Нешто више података о Розену налази се у књизи М. Кићовића: Историја Народне библиотеке у Београду, Београд 1960, стр. 80.

¹⁸ А. С. XXIII—261 Мин. проев. 1889.

¹⁹ А. С. I—70 Мин. проев. 1893.

²⁰ А. С. XXVIII—288 Мин. проев. 1893.

²¹ И сам се ћирилицом потписао као „Резнер“ на молби упућеној министарству 14. маја 1891 (А. С. XXVI—95 Мин. проев. 1897) па се тако и овде води.

²² А. С. XIV—152 Мин. проев. 1890.

²³ Резнер је напустио немачку основну школу 15. новембра 1890, а на Велику школу постављен је 1. новембра 1891. године. Пауза између та два запослења траје готово годину дана, па и то наводи на закључак да му је основно запослење било у немачком посланству. Ако је тако, онда се на његову наставу на Великој школи може и нешто друкчије да гледа а не само школски.

²⁴ А. С. XXVI—95 Мин. проев. 1897.

²⁵ Резнеров програм је у прилогу овог чланка. Заведен је под бр. 756 од 14. новембра 1891. године (Деловодник мин. просвете).

²⁶ А. С. XXVI—95 Мин. проев. 1897, П.Бр. 7410 од 20. јуна 1897.

²⁷ Споменаца 75-годишњице Војне академије, Београд 1925, стр. 234.

²⁸ А.С. 44—28 Мин. просв. 1906.

²⁹ М. Тривунац: Богдан Поповић као професор. Из Ђачких успомена. Зборник у част Богдана Поповића. Београд 1929, стр. 1. З. Константиновић у свом прилогу „Катедра за немачки језик“ (Сто година Филозофског факултета Београд 1963, стр. 433) наводи још Фрица Нојмана и Рудолфа Рупрехта као предаваче немачког језика на Великој школи. Провером у Државном шематизму за цео период постојање Велике школе, у регистрима и протоколима министарства просвете као и у фонду Велике школе, тај навод није могао да буде потврђен.

³⁰ IV састанак VIII Збора Професорског друштва, 10. августа 1896, Наставник 1896, стр. 521.

³¹ А.С. 52—21 Мин. просв. 1897. Извештај ректора Велике школе.

³² А.С. V—26 Мин. просв. 1899.

³³ Ј. Продановић: у Народној енциклопедији Ст. Станојевића, књ. III, стр. 767—8.

³⁴ Сачуван је само један: Облици својине у нашој историји средњег века, Београд 1891, стр. 79.

³⁵ А.С. 38—179 Мин. просв. 1895.

³⁶ А.С. 42—351 Мин. просв. 1900.

³⁷ Очигледно се ради о Ериху Шмитцу (Erich Schmidt, 1853—1913), берлинском професору германистике, ученику и наследнику В. Шерера.

³⁸ А.С. XLII—351 Мин. просв. 1900.

³⁹ М. Симић: Породица Рибникар и њена улога у штампи, Годишњак града Београда,

књ. XXIII, Београд 1976, на стр. 240. наводи да Рибникар „одлази у иностранство на даље усавршавање, боравећи најдуже у Паризу и Берлину. У иностранству се бави књижевним и преводилачким радом, ради као дописник неколико листова“. Ово не противречи оригиналним документима о томе да је Рибникар био стипендиста министарства просвете.

⁴⁰ А.С. XXV—27 Мин. просв. 1904, Бр. 234 од 16. јануара 1903. М. Тривунац је пре тога у Минхену као државни стипендиста провео седам семестара.

⁴¹ Копија писма се налази у прилогу овог чланка.

⁴² А.С. 50—178 Мин. просв. 1898.

⁴³ А.С. 23—46 Мин. просв. 1901.

⁴⁴ А.С. 39—92 Мин. просв. 1900.

⁴⁵ А.С. III—407 Мин. просв. 1901.

⁴⁶ Као напомена 42.

⁴⁷ А.С. XXV—27 Мин. просв. 1904, Бр. 234 од 16. јануара 1903.

⁴⁸ А.С. 35—194 Мин. просв. 1904, и 23—46 Мин. просв. 1901.

⁴⁹ Биографски подаци о Владимиру Малини према архивским документима (А.С. VII—167 Мин. просв. 1880; III—222 Мин. просв. 1881; X—154 Мин. просв. 1893; XXIII—46 Мин. просв. 1901; III—407 Мин. просв. 1901; 35—194 Мин. просв. 1904).

⁵⁰ Наставничко особље свију факултета и Преглед предавања за 1902/3. шк. годину.

⁵¹ Извештај о Великој школи за 1903/4. шк. годину, Београд 1905, стр. 10.

⁵² Наставно особље свију факултета и Преглед предавања за 1904/5. шк. годину.

⁵³ Просветни Гласник 1900, стр. 278—284.

DIE EINFÜHRUNG DER DEUTSCHEN SPRACHE AN DIE HOCHSCHULE

(1863—1905)

Žarko Carić

Bei der Gründung der Hochschule in Serbien 1863 wurde Deutsch als Unterrichtsfach nicht vorgesehen. Die Bestrebungen (private und amtliche), Deutsch wieder einzuführen, wurden erst im Jahre 1891 von Erfolg gekrönt, aber der Unterricht in der deutschen Sprache und Literatur dauerte nur bis zum Jahre 1897 und war dem Inhalt und der Form nach die Fortsetzung

des Gymnasialunterrichts. Im Jahre 1901 wurde die deutsche Sprache und Literatur als Lehrfach an der Hochschule wieder — und diesmal definitiv — eingeführt. Der Unterricht war dem Universitätsniveau nahe. Von 42 Jahren des Bestehens der Hochschule dauerte der Deutschunterricht etwa neun Jahre.

